

TARİH MANZUMELERİ ÜZERİNDEN II. MAHMUT DEVİRİNE BAKIŞ

Özge ÖZTEKİN*

Öz: Osmanlı kültür taribi araştırmalarında yazılı kültür verisi olarak divanlar ve özellikle tarih manzumeleri, klasik manada taşıdıkları edebî değer ile birlikte alanlararası çoğul okumalara da aıktırılar. Bu düşünceден hareketle, şiir-tarih-bellek bağlamında II. Mahmut dönemini 1808-1839 aralğında yazılmış divanlardaki tarih manzumeleri üzerinden okuyarak şiire hangi tarihi unsurların yansıdığını ve/veya yansımadığını belirledik. Elde ettiğimiz verileri -önce tarihi kaynaklardan okuyup kontrol ederek- madde başları hâlinde kronolojik sırayla düzenledik. Her madde başının altına ilgili şiir örneğini koyduk. Son aşamada da tespitten yoruma giderek hem II. Mahmut dönemi, hem dönemin klasik şiiri, hem de 'şiir üzerinden tarih okumaları yapılabilir mi' sorusunu bağlamında olabildiğince ayrıntılı değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, II. Mahmut dönemi, tarih, şiir

Reading Historical Events of Mahmud II Period Through Poetry

Abstract: In the researches of Ottoman culture and history, along with their classical literary value they carry, The "divans" (a form of poetry in Ottoman Era) as written cultural data and especially historical poems embedded in them are open to interdisciplinary interpretations. With this thought in mind, we read the events of Mahmud II Period through historical poems in the divans of the time. We have determined which historical elements are reflected or not in the verse in terms of poetry-history-relation. . First, we checked historical sources. Secondly, we put them in a chronological order in the Hijri calendar. We classified historical poems accordingly. In conclusion, we tried to explore the poetry of the period and the concurrent historical events in the reign of Mahmud II Period combining in-text proofs with the interpretation.

Keywords: 19th century, Mahmud II period, history, poetry

Giriş

Otuzuncu Osmanlı padişahı olarak 1808-1839 yılları arasında saltanat süren II. Mahmut, Temmuz 1785'te (Ramazan 1199) doğmuştur. I. Abdülhamit'in Nakşidil Sultan'dan olma oğludur. 'Adli' mahlasıyla sadece şiir söylememiş; fermanlarına, adına kesilen paralara, yaptırdığı binaların kitabelerine de bu mahlasını yazdırmıştır. Hat sanatıyla da ilgilenmiş, çağın ünlü hattatı Mustafa Râkım'dan ders almıştır. Ney ve tanbur çalmış, aralarında meşhur 'hicaz divanı'nın da olduğu yirmi altı beste yapmıştır. İlber Ortaylı'nın (2005) 'Osmanlı Modernleşmesi' olarak sözettiği Batılılaşmayı yani bir farkındalık bilinci olarak Avrupa'dan çeşitli aktarımlarla Batı Osmanlı içinde yeniden kuran reformist bir padişahtır. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*¹ olarak Osmanlı toplumu ve kurumları için her anlamda bir değişim çağı olan XIX. yüzyıl, bilhassa II. Mahmut'un reformlarıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Merkezi iktidarı da sıkı denetimlerden geçirmiştir. 'Tanzimat-ı Hayriye' düşüncesini ilk kez seslendiren, planlayan ancak icra edemeyendir. Kurumların işleyişinden kılık-kıyafete, protokol

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / TÜRKİYE. E-posta: oozge@hacettepe.edu.tr. ORCID No: 0000-0001-6764-5047

¹ Bütün anlamlarını kastederek sanatlı bir yaklaşımla söz konusu çağı işaret ettiğimiz bu ifade, aynı zamanda önemli bir bilimsel eserin adıdır: Bkz. İlber Ortaylı, (2005), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: İletişim Yayınları.

kurallarından mekân düzenlemelerine, eğitimden ekonomiye, askerlikten müziğe kadar pek çok alanda köklü yenilikler gerçekleştirmiştir. Ancak karşısında kendisine inanan umutlu taraftarlar bulamadığı için yalnız kalmıştır. Gericilik ve cehalet yeniliklerin biçimden öze geçmesini engellediği için, İslam zihniyeti ile Batılılaşma düşüncesini yanyana götürebilmek kolay olmamıştır. Saltanatı süresince İran ve Rusya ile olan savaşlara, Vahhabilerin isyanına, İstanbul'da yeniçerilerin zorbalıklarına, Anadolu ve Rumeli'de ıslahat karşıtı ayanlara, Eflak Boğdan Sırbistan Mora Yanya ile Akka Şam Bağdat Mısır Halep'teki ayaklanmalara karşı direncini ve mücadelesini en üst düzeyde göstererek otoritesini kurmuştur. II. Mahmut, Temmuz 1839'da (Cemâziye'l-evvel 1255) verem hastalığı nedeniyle hayatını kaybetmiştir (Berkes 1975, Uluçay 1980, Sertoğlu 1986, Kunt-Akşin-Faroqi-Toprak-Yurtaydın-Ödekan 1988, Öztuna 1989, Mardin 1991, İnalçık 1993, Sakaoğlu 1994, a.g.y 1999, Alparslan 1999, Beydilli 2003, Ortaylı 2005, Beyhan 2007, Karal 2007).

II. Mahmut ve döneminde yaşananlar üzerine yukarıdaki paragrafta anlatılanlardan çok daha fazlasını ilgili tarih, kültür tarihi, siyaset tarihi, iktisat tarihi, sanat tarihi, mimarlık tarihi vb. kaynaklarında okumak mümkündür. Ancak asıl soru şudur: 1808-1839 yıllarının edebiyat dünyasında ortaya konan eserler devirle ilgili neler söylemektedir? Bir dönemin şiirleri resmi olmayan birer belge olarak sosyokültürel tarihyazımında etkin bir kullanım özelliği gösterebilir mi? Şiir-tarih-bellek bağlamında yapılan okumalar bizi nasıl bir yoruma götürür? Düşünce ufkunda birleşen kültürel bellek ve şiirsel duyuşun yaşayan bir değişim estetiği vardır. Zira şiir bir düşünme imkânı, düşünsel içeriğe sahip bir sorgulama alanıdır. Bugünün çağdaş Türk şiiri de, dünün klasik Türk şiiri de bu gerçekliğin karşılığıdır. Özellikle divanlardaki tarih manzumeleri² tarandığında, bu konuda hayli ilginç detaylar karşımıza çıkmaktadır. Şiir üzerinden inşa edilenler şiirsel belleği bir kılavuz yapmaktadır adeta. Kimi tarih manzumeleri sadece edebî bir metin değil, Osmanlı'nın resmi ve/veya gündelik hayatının tarih içinde edip edilmiş gibidir. Orada şiir, içine doğduğu tarihi kültürel ve sosyal ortamı estetize edip kendi gerçekliğinde yeniden kurarak tarihe düşülen bir dipnot olur³. Kültür tarihi seyrine çıkarır, çağın gerçekliklerine dokunur ve hafızasında özenle saklar. Dolayısıyla bu şiirsel arşivin hafızasına inerek ona anlam veren her okuma, farklı bakış açıları kazandıran bir yeniden okumadır. Metinlerin kurgulanma gerekçelerini ve zihinsel arka planlarını da düşündürür. Zira klasik metinler çoğul okumaya açık bir yapıdadır. Osmanlı tarih – kültür tarihi araştırmalarında yazılı birer kültür verisi olarak tarih manzumeleri de içinde var oldukları zaman-toplumsallık-estetik bakımından kavranabilme geçişkenliğindedir ve hep yeniden üretilmeye açıktır.

Bu düşünceden hareketle, XIX. yüzyılda yazılmış divanlarda -ulaşabildiğimiz kadarıyla- II. Mahmut ve döneminden söz eden tarih manzumelerini taradık. Şiirlerde

² Klasik Türk şiirinde tarih manzumeleri; yazıldıkları dönemin tarihi sosyal kültürel olaylarını, padişah cüluslarını, hanedan üyelerinin doğumunu ölümünü sünnet ve evlilik törenlerini, devlet idaresindeki atamaları, yapılan savaş fetih ve antlaşmaları, yeni yıl kutlamalarını, şehir hayatındaki inşa ve yeniden inşa (onarım, yenileme, genişletme vs.) faaliyetlerini, gemilerin denize indirilme törenlerini, doğal afetleri, tamamlanan yazma ve basma eserleri, manzume sahibi şairin kişisel tarihindeki önemli biyografik olayları vb. konu edinirler.

³ Sözgelimi, Osmanlı kültür tarihini meydana getiren önemli faktörlerden biri olan mimariyi ve dolayısıyla Osmanlı mimarlık tarihini şiir üzerinden okumak tam da böyle bir dipnottur. Özel olarak II. Mahmut döneminin, genel olarak XIX. yüzyıl mimarisinin şiirdeki yansımalarına dair daha geniş bilgi için bkz. Özge Öztekin, (2016), *XIX. Yüzyılda İstanbul: Kent Mimarisini Şiir Üzerinden Okumak*. Ankara: Ürün Yayınları.

anlatılanlar kadar göz ardı edilenler de oldukça dikkat çekiciydi. Yirmi bir divandaki⁴ tarih manzumelerinde karşımıza çıkan ve Osmanlı resmi tarihi & Osmanlı kültür tarihi açısından önemli olduğunu düşündüğümüz malzemeyi, önce tarihi kaynakları okuyup şiirdeki bilgilerle kontrol ettikten sonra örnekleme evrenimize aldık⁵. Böylece şiirin belleğindeki de bir kaynak olarak tarihi verileri desteklemiş oldu. Kimi beyitlerde metin tamiri yaptık ve bunları da ilgili dipnotta gösterdik. Beyitlerin nesre çevirisini ve açıklamasını yapmak yerine -amacımız edebî bir incelemede metin şerhi yapmak değil, bir dönemin tarihini aynı dönemin şiiri üzerinden okumayı değerlendirmek olduğu için- bahsi geçen tarihi olayla ilgili şiirsel malzemeyi tespit ve istif ederek son bölümde ayrıntı olarak yorumlamayı tercih ettik.

II. Mahmut Döneminin XIX. Yüzyıl Osmanlı Şiirindeki Tarihi Seyri

Taradığımız divanlarındaki bazı tarih manzumelerinden alıntılıdığımız beyitler kapsamında; II. Mahmut devrinin (1808-1839) aynı dönemin Osmanlı şiirindeki tarihi seyri, aşağıda kronolojik döküm hâlinde önce hicri sonra miladi tarihi yazılarak verilen madde başlarıyla şu şekildedir:

➤ Cemâziye'l-âhir 1223 [Temmuz 1808]:

II. Mahmut tahta geçti. Dönemin edebiyat dünyasında “Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân” başlıklı şiiriyle Enderunlu Fâzıl; “Târîh Berây-ı Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân”, “Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân” ve “Târîh” (iki tane) başlıklı şiirleriyle Sürûrî; “Berây-ı Cülûs-ı Hazret-i Mahmûd Hân” başlıklı şiiriyle Hanyalı Nûrî; “Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân-ı ‘Adlî” başlıklı şiiriyle Refî’-i Kâlâyî; “Târîh-i Cülûs-ı Hümayûn Sultân Mahmûd Hân” başlıklı şiiriyle Hâtif; “Târîh Berây-ı Cülûs-ı Hümayûn-ı Sultân Mahmûd Hân” başlıklı şiiriyle Enderunlu Vâsîf; “Târîh-i Cülûs-ı Meymenet-Me’nûs Hazret-i Pâdişâhî”, “Târîh-i Cülûs-ı Şehriyâr-ı Zamân”, “Târîh-i Cülûs-ı Hümayûn” (üç tane) ve “Târîh-i Diğer” başlıklı şiirleriyle Keçecizâde İzzet; “Cülûs-ı Sultân Mahmûdâ Târîh” başlıklı şiiriyle Benderli Cesârî; “Târîh-i Cülûs-ı Huld-Âşiyân Gâzî Sultân Mahmûd Hân-ı ‘Adlî” ve “Târîh-i Diğer” başlıklı şiirleriyle Aynî; “Târîh Berây-ı Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân” başlıklı şiiriyle de Şeyhülislam Ârif Hikmet yeni padişahı tebrik ettiler. Bu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Münakkat harfile târîhini ‘arz
Cülûs-ârâ-yı Mahmûd Hân-ı Sâni [1223]
Enderunlu Fâzıl (EFD t.y: 42)

Müjde ‘adl ü dâd ile Mahmûd Hân kıldı cülûs [1223]
Hân Mahmûd idi memdûh-ı zamân kıldı cülûs [1223]

*

Ey Sürûrî yazılır tahtuna bu târîhiñ
Şâh-ı Mahmûd-ı cihânbâna makâm oldu serîr [1223]

*

⁴ Bu yirmi bir divanın sahibi olan şairler şunlardır: Enderunlu Fâzıl (ö.1810), Sürûrî (ö.1814), Hanyalı Nûrî (ö.1815), Refî’-i Kâlâyî (ö.1823), Hâtif (ö.1823), Enderunlu Vâsîf (ö.1824), Keçecizâde İzzet (ö.1829), Benderli Cesârî (ö.1829), Pertev Paşa (ö.1837), Aynî (ö.1837), Enderunlu Ferîd (ö.1842), Mâhir (ö.1843), Gâlib Zühdi (ö.1843), Leylâ Hanım (ö.1848), Sermed (ö.1848), Zâ’ik (ö.1852), Şeyhülislam Ârif Hikmet (ö.1859), Şeref Hanım (ö.1861), Zîver Paşa (ö.1862), Fatîm (ö.1866), Leskofçalı Gâlib (ö.1867).

⁵ Tarih manzumelerinin imlası alıntılanan her kaynağa göre değişiklik gösterdiği için, ulaşılan yirmi bir divandan seçilen örneklerde standart bir yazım düzeninin uygulanması yoluna gidilmiştir. Şiirlerin kaleme alındığı çağ (XIX. yüzyıl) göz önünde bulundurularak mümkün olduğunca günümüz Türkçesine göre okunmuştur. Çeviri yazı işaretleri kullanılmamış; uzun ünlüler “â, î, û, Â”, labial hı “h^v”, nazal n ve gayın harfleri “ñ, ğ, Ğ”, hemze ve ayın harfleri ‘ olarak gösterilmiştir.

Ey Sürûrî söyledi târîhini erbâb-ı nefis
Hân Mahmûduñ cülûsuyla be-kâm oldu nüfûs [1223]

*

Târîhini İstanbula fâş eylesem ben de nola
Mahmûd Hân devri ola dâd ile memdûh-ı cihân [1223]

*

‘Adâlet dehre te’sîr etdi kim vakf-ı zuhûrında
Temûz içre bahârîñ i’tidâli müstefâd oldu

...

Cülûs için kıyâm etsin Sürûrî bir ‘arz-ı târîh⁶
Makâm-ı şâh-ı Mahmûdü’l-yüsür evreng-i dâd oldu [1223]

Sürûrî (Karabuçak 2007: 128, 129; Uslu 2007: 251, 259; Uslu 2008: 183, 184)

Yazıldı şeş cihâtile bu târîh
Cülûs kıldı Şeh Mahmûd-ı Sâni [1217+6=1223]
Hanyalı Nûri (Aydın 2009: 1091)

Şerefle yazdı Kâlâyî Refî’-i bende târîhin
Cülûs-ı Hân Mahmûd ile hamd ola safâ geldi [1223]
Refî-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 201)

Bendesi Hâtif dedi iclâsına târîh-i tâm
Oldu aktâb-ı cihân Sultân Mahmûdü’l-hısâl [1223]
Hâtif (Önal 2010: 136)

Bu tâm târîh-i cevherdârî yazdım ben dahi Vâsıf
Cihâna himmet ü nâm ile sultân oldu Mahmûd Hân [1223]⁷
Enderunlu Vâsıf (Gürel t.y: 582)

Şeh-i devrâna buldum ‘İzzetâ cevher gibi târîh
Hümâyündür cülûs-ı meymenet-me’nûs-ı Hân Mahmûd [1223]

*

Nâsı tatyîb eyledim ben de bu târîhim ile
Oldu memnûn Hân Mahmûduñ cülûsında cihân [1223]

*

Olup evreng-zîb-i ma’dalet ‘İzzet dedim târîh
Serîri verdi Mevlâ ‘adl için Sultân Mahmûda [1223]

*

Cevâhirlle müzeyyen oldu târîh
Takındı sorgucu Sultân Mahmûd [1223]

*

Tezyîn-i taht-ı âbanûs etdikde târîhin dedim
Mahmûd Hân kıldı cülûs ‘adliyle şâd oldu nüfûs [1223]

*

Târîh-i ‘İzzet a’lâ oldu cülûsa hâlâ
Mahmûd Hâna Mevlâ mülkü ede mübârek [1223]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 155, 179, 187, 188, 190)

Ey Cesârî çıkıp uçler okudu târîhin
‘İzzile etdi cülûs ol Şeh-i Sultân Mahmûd [1226-3=1223]
Benderli Cesârî (Akkuş 2010: 490)

⁶ bir: –

⁷ 1223: 1224

Yedi iklim'e 'Aynî eyledim târîhini tebşîr
İkinci Hân Mahmûda cülûsın sa'd ede Yezdân [1223]
*

Du'âsın eyleyip ez-ber dedim târîhini 'Aynî
Şeh-i Mahmûda tâc-ı 'adli ihsân eyledi Ma'bûd [1223]
Aynî (Arslan 2004: 236)

Bu târîhiyle 'Ârif oldu mühimm
Şeh-i 'âdil cihâna Hân Mahmûd [1223]
Şeyhülislam Ârif Hikmet (ŞAHD t.y: 226)

➤ **Cemâziye'l-âhir 1223 [Temmuz 1808]:**

Alemdar Mustafâ Paşa sadrazamlık makamına getirildi. Devrin edebiyat dünyasında "Târîh" başlıklı şiiriyle Sürûrî; "Târîh-i Sadr-ı A'zam 'Alemdâr Mustafâ Paşa-yı Nâmdâr" başlıklı şiiriyle Refî-i Kâlâyî; "Târîh-i Sadâret-i 'Alemdâr Mustafâ Paşa" başlıklı şiiriyle de Keçecizâde İzzet bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bâb-ı 'Âliye duhûl etdikde târîhin dedim
Mustafâ Paşanın oldu sadr-ı 'âlî-mesnedi [1223]
Sürûrî (Uslu 2007: 388)

Dedi târîh-i kudûmın hep du'â birle Refî
Aldı mührü Mustafâ Paşa cihânda verdi nâm [1223]
Refî-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 207)

Dedim târîh 'İzzet nâmdâr-ı 'adl ede Allâh
Gelip Âsaf gibi mührü takındı Mustafâ Paşa [1223]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 212)

➤ **Şevval 1223 [Kasım 1808]:**

Yeniçeriler ve gerici kesim IV. Mustafa'yı yeniden tahta geçirmek için saraya yürüdü. Alemdar Olayı ile sadrazam Mustafâ Paşa öldürüldü. Bunun üzerine II. Mahmut da sabık padişah IV. Mustafa'yı boğdurttu. Şair Keçecizâde İzzet; "Târîh-i Şehâdet-i 'Alemdâr Mustafâ Paşa", "Târîh-i Vefât-ı Sadr-ı A'zam 'Alemdâr Mustafâ Paşa" ve "Târîh-i Diğer" başlıklı şiirleriyle sadrazamın ölümünden duyduğu üzüntüyü anlatmaktaydı. Bu manzumelerden biri, diğer şair arkadaşları İzzî ve Sürûrî ile birlikte söylediği müşterek bir tarih manzumesi idi. "Târîh-i İrtihâl-i Sultan Mustafâ Hân", "Târîh-i İrtihâl-i Cennet-Mekân Sultan Mustafâ Hân" ve "Târîh-i İntikâl-i Sultân Mustafâ Hân-ı Râbi" başlıklı şiirler ise, Keçecizâde İzzet'in padişahın ölümü üzerine yazdıkları idi. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Sadr-ı a'zam eyledi ser-hadd-i dünyâdan sefer
Herc ü merc oldu yine gitdi nizâm u intizâm

'İzzet ü 'İzzî Sürûrî söyledik târîhini
Mustafâ Paşa şehîden eyledi 'adni makâm [1223]
*

Âteş-i fitneyle dünyâ oldu mânend-i sakar
Sadr-ı a'zam leşkeriyle etdi 'âlemden sefer

Sıgmadı dünyâyâ 'İzzet söyledim târîhini
Mustafâ Paşaya iklim-i bekâ oldu makarr [1223]
*

'İzzet ol demde demişdim rihleti târîhini
Mustafâ Paşa şehîden eyledi 'adni makâm [1223]
*

Terk-i ‘âlem etdi bu târîhde
Oldu Sultân Mustafâ cennet-makarr [1223]

*

Târîh-i fevtin ‘İzzetâ hâtif nidâ etdi baña
Dördüncü Sultân Mustafâ kıldı sarây-ı ‘adni cây [1223]

*

Göçdü mâh-ı rûzede mu’cemle târîhin dedim
Hulde nihlet eyledi Dördüncü Sultân Mustafâ [1223]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 249, 250, 671, 241, 244)

➤ **Şevval 1223 [Kasım 1808]:**

Memiş Paşa sadaret makamına getirildi. Dönemin edebiyat dünyasında “Târîh” başlıklı şiiriyle Sürûrî ve “Târîh-i Sadâret-i Memiş Paşa” başlıklı şiiriyle Keçecizâde İzzet bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

O ma’mûrû’l-cevâ nib sadr-ı zî-şâna budur târîh
Memiş Paşa alıp mühr oldu ‘âlem dâd ile âbâd [1223]⁸
Sürûrî (Uslu 2007: 388)

Olup def’-i fiten nasbında ‘İzzet söyledim târîh
Memiş Paşa vekîl-i mutlak oldu müjde âfâka [1223]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 222)

➤ **Zi’l-hicce 1223 [Ocak 1809]:**

II. Mahmut’un baş kadını Nevfidan’dan olma kızı Fatma Sultan dünyaya geldi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Vilâdet-i Fâtıma Sultân” ve “Târîh” başlıklı şiirleriyle Sürûrî; “Vilâdet-i Fâtıma Sultân” başlıklı şiiriyle Refî’-i Kâlâyî; “Berây-ı Fâtıma Sultân” başlıklı şiiriyle Enderunlu Vâsîf; “Târîh-i Vilâdet-i Fâtıma Sultân” ve “Târîh-i Vilâdet-i Fâtıma Sultân” başlıklı şiirleriyle Keçecizâde İzzet; “Târîh Berây-ı Vilâdet-i Fâtıma Sultân” başlıklı şiiriyle de Şeyhülislam Ârif Hikmet bu doğumu kutladılar. Şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Mülkü Allâh nesli Hân Mahmûd ile zeyn eyledi
Fâtıma Sultân cihâna oldu ârâyîş-resân [1223]

*

Evince hüsnü mâhı diler bu da söyledim târîh
Meh-i Zi’l-hiccede geldi cihâna Fâtıma Sultân [1223]

Sürûrî (Karabuçak 2007: 129; Uslu 2007: 275)

Tulû’ı müjdesin edip dedi Kâlâyî târîhin
Kadem basdı şerefle bu cihâna Fâtıma Sultân [1223]

Refî’-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 210)

Tulû’ etdikde doğdu kalbime Vâsîfâ bu tâm târîh
Salınsın Fâtıma Sultân-ı dil-cû mehd-i ‘iffetde [1223]

Enderunlu Vâsîf (Gürel t.y: 583)

Dedim gehvâre-zîb-i şân olunca ‘İzzetâ târîh
Kudûm-ı Fâtıma Sultân verdi zîneti kevne [1223]

*

‘İzzetâ zîb-i kımât oldukda târîhin dedim
Fâtıma Sultân ile lutf etdi Bârî ‘âleme [1223]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 178, 191)

Şevkle ebnâ-yı dehre söyledim târîhini
Mevlidiyle Fâtıma Sultân kevni etdi şâd [1223]

Şeyhülislam Ârif Hikmet (ŞAHD t.y: 238)

⁸ ‘âlem: ‘âlem-i

➤ **Muharrem 1224 [Şubat 1809]:**

Hicri takvime göre yeni bir senenin başlaması vesilesiyle, dönemin edebiyat dünyasında “Târîh” başlıklı şiiriyle Sürûrî; “Târîh-i Sâliyye Der-Zamân-ı Sultân Mahmûd” başlıklı şiiriyle Hâtif; Târîh Berây-ı Sâl” başlıklı şiiriyle de Enderunlu Ferîd padişahın yeni yılını kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Vird eder ‘âlem Sürûrîniñ sene târihini
Sâlini mes’ûd ede Sultân Mahmûduñ Hudâ [1224]
Sürûrî (Uslu 2007: 330)

Kudsiyândan gûş edip Hâtif dedi târîh-i tâm
Sâlini mes’ûd ede Sultân Mahmûduñ Hudâ [1224]
Hâtif (Önal 2010: 178)

Çıksa havâs-ı hamse her târihini ta’dâda ger
Bu sâl dehri şâd eder Sultân Mahmûdü’n-neseb [1224]
Enderunlu Ferîd (Çobanoğlu 2006: 63)

➤ **Muharrem 1224 [Şubat 1809]:**

Yusuf Ziya Paşa ikinci kez sadrazamlığa getirildi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh Berây-ı Sadâret-i Sâniye-i Yûsuf Ziyâ Paşa” başlıklı şiiriyle Sürûrî; “Târîh-i Tekerrür-i Sadâret-i Ziyâ Yûsuf Paşa” başlıklı şiiriyle Keçecizâde İzzet; “Târîh-i Sadâret-i Sâniye-i Merhûm Gâzî Yûsuf Ziyâ Paşa” başlıklı şiiriyle de Aynî bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Buldu gönüince henüz âsafını Hân Mahmûd
Şimdi mühr aldı yine dâd ile Yûsuf Paşa [1224]
Sürûrî (Karabuçak 2007: 156)

Verilip mühr-i hümâyûn dedi ‘İzzet târîh
Sadra rûh oldu yine yümnile Yûsuf Paşa [1224]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 212)

Cihânı kevkeb-i târihi pür-nûr eyledi ‘Aynî
Mükerrer geldi sadra meh gibi Yûsuf Ziyâ Paşa [1224]
Aynî (Arslan 2004: 247)

➤ **Cemâziye’l-âhir 1224 [Temmuz 1809]:**

II. Mahmut’un ikinci kadını Aşubcan’dan olma kızı Ayşe Sultan dünyaya geldi. Dönemin edebiyat dünyasında “Târîh-i Vilâdet-i ‘Âişe Sultân” ve “Târîh” başlıklı şiirleriyle Sürûrî; “Târîh-i Vilâdet-i ‘Âişe Sultân” başlıklı şiiriyle Refî’-i Kâlâyî; “Târîh-i Vilâdet-i ‘Âişe Sultân” başlıklı şiiriyle Hâtif; “Târîh-i Vilâdet-i ‘Âişe Sultân” başlıklı şiiriyle Enderunlu Vâsîf; “Vilâdet-i ‘Âişe Sultân” başlıklı şiiriyle de Aynî bu doğumu kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Ey Sürûrî şevkle târîh söyledîñ dedim
‘Âişe Sultân kıldı şebde mâhâsâ tulû’ [1224]

*

Himmet-i ‘akl-ı ma’âşım ile dedim târihini
Oldu efvân ‘Âişe Sultândan ‘ayş-ı cihân [1224]⁹
Sürûrî (Karabuçak 2007: 130; Uslu 2007: 276)

Refî’â doğdu bir târîh-i garrâ matla’-ı dilden
Zihî vâlâ tulû’ etdi bu kevne ‘Âişe Sultân [1225-1=1224]
Refî’-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 221)

Şakk-ı hâmem Hâtifâ imdâd edince târihe
‘Âişe Sultân verdi ‘âleme el-hak safâ [1224]
Hâtif (Önal 2010: 139)

⁹ 1224: 1223

Şevk u şâdî vü meserretle dedim târîhini
Verdi Mevlâ 'Âişe Sultânı şâh-ı emcede [1224]
Enderunlu Vâsîf (Gürel t.y: 594)

Dedi târîhi donanma gecesinde 'Aynî
Mevlid-i 'Âişe Sultân ferahdır nâsa [1224]
Aynî (Arslan 2004: 434)

➤ **H.1224-1225 [M.1809-1810]:**

Devam eden Osmanlı-Rus savaşını ilkin Yusuf Ziya Paşa komuta ediyordu. Daha sonra Ahmet Paşa bu görevi devraldı. Bir ara ordu Ruslar'ı safdışı edip, Ruscuk Kalafat ve Yergöğü'den Tuna'ya geçmeyi başardı. Bu kısa süreli başarı -savaşın yenilgiyle sonuçlanmasını değiştirmese de- dönemin edebiyat dünyasında "Târîh" (dört tane) ve "Târîh Berây-ı İnhizâm-ı Moskov Der-Ruscuk" başlıklı şiirleriyle Sürûrî; "Târîh-i Mansûr Şoden-i 'Asker-i İslâm" ve "Târîh-i Nusret Der-Kasaba-i Yergöğü" başlıklı şiirleriyle de Keçecizâde İzzet bu kısa süren zaferi kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Söyledi 'avn-i İlahîyle Sürûrî târîh
Rusu rüsvâ-yı süyûf eyledi Yûsuf Paşa [1224] ¹⁰

Bu hazânîñ hıfz eder ins ü melek târîhini
Yergögide Moskov kırdı cüyûş-ı ehl-i dîn [1224] ¹¹

Târîhe oldu bâ'is 'avn-i Hudâ Sürûrî
Kırdı sipâh-ı Rusu Ruscukda cünd-i İslâm [1225]

Bezli-i mechûd eyledim bu nusretin târîhine
Rusu bozdu Varna eşrâfında merdân-ı cihâd [1225]

Hulûsu kıldı perâkende Rusu Ruscukda
Ki oldu mü'mine vâcib-i vürûd-ı Hân Mahmûd

Sürûrîyâ dedi peyk-i zafer şu târîhi
Kılıçla Moskovu bozdu cünûd-ı Hân Mahmûd [1225]
Sürûrî (Uslu 2007: 314, 315, 316; Karabuçak 2007: 132)

Söyle bu nusrete mu'cem ile 'İzzet târîh
Kıldı küffârî perîşân sipeh-i Hân Mahmûd [1224]

Rusa gâlib oldu bu târîh de
Dâ'imâ Mahmûd Hân mansûr ola [1224]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 137, 161)

➤ **Cemâziye'l-evvel 1226 [Nisan 1811]:**

II. Mahmut'un ikinci kadını Âşubcan'dan olma kızı Saliha Sultan dünyaya geldi. Devrin edebiyat dünyasında "Târîh-i Vilâdet-i Sâliha Sultân" ve "Târîh" başlıklı şiirleriyle Sürûrî; "Vilâdet-i Sâliha Sultân" başlıklı şiiriyle Refî'-i Kâlâyî; "Târîh-i Vilâdet-i Sâliha Sultân" başlıklı şiiriyle Hâtif; "Târîh-i Vilâdet-i Sâliha Sultân Binti Sultân Mahmûd" başlıklı şiirleriyle Enderunlu Vâsîf; "Târîh-i Vilâdet-i Sâliha Sultân" başlıklı şiiriyle de Aynî bu doğumu kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Kevni teşrîfnde târîhin Sürûrî söyledi
Mehd-i dehre Sâliha Sultân ile geldi şeref [1226]

¹⁰ 1224: 1223

¹¹ 1224: 1223

*

Sürûrî minnetim Allâhadır bulmakda târihin
Kudûmu Sâliha Sultânın etdi ‘âlemi memnûn [1226]
Sürûrî (Karabuçak 2007:132; Uslu 2007: 277)

Bu Kâlâyî Refî’ anın dedi târih-i mevlûdın
Tulû’-ı Sâliha Sultân sa’âdetdir bu dünyâya [1226]
Refî’-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 308)

Güş edince çıkdı ‘aynın ‘adûv-i milâdım
Mihr-i ‘izzet Sâliha Sultâna oldu âşiyân [1226]
Hâtif (Önal 2010: 187)

Huzûra şimdilik Vâsîf bu tâm târihi ‘arz eyle
Cihâna neş’e vü şevk ile geldi Sâliha Sultân [1226]
Enderunlu Vâsîf (Gürel t.y: 616)

‘Ayniyâ târih-i tâmin müjde kıldım ‘âleme
Sâliha Sultân harîm-i dehri etdi câygâh [1226]
Aynî (Arslan 2004: 435)

➤ **Cemâziye’l-evvel 1226 [Nisan 1811]:**

Ahmet Paşa sadrazamlık makamına getirildi. Dönemin edebiyat dünyasında “Târîh” başlıklı şiiriyle Sürûrî ve yine “Târîh” başlıklı şiiriyle de Hanyalı Nûrî bu atamayı kutladılar. Şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Ordudan peyk-i zafer geldi dedi târihin
Sadr-ı lutf eyledi Hak mühr alıp Ahmed Paşa [1226]
Sürûrî (Uslu 2007: 390)

O mühim-sâz-ı vezîr-i a’zam
Sadr-ı vâlâ-güher Ahmed Paşa [1226]
Hanyalı Nûrî (Ayдын 2009:1130)

➤ **H.1226 [M.1811]:**

II. Mahmut biniş dolayısıyla geldiği İshakıyye Kasrı’nda eline aldığı şeşhane tüfekle bir tavuk yumurtasına dokuz yüz elli dört gez mesafeden nişan alıp üçüncü atışında ortasından kırmayı başardı ve adına taş dikildi. Yine aynı yıl, Yıldız Kasrı’na yaptığı bir başka binişte de şeşhane tüfekle bin yüz elli beş adım mesafeden bir devekuşu yumurtasını vurdu. Şair Enderunlu Vâsîf, padişahın bu sportif faaliyetleri için “Târîh-i Tüfeng-Endâzî vü Şikesten-i Beyza” ve “Târîh Berây-ı Nişân-ı Sebû-Şikesten-i Bâ-Tüfeng Der-Kasr-ı Yıldız” başlıklı iki şiir yazdı. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bir gün ol yektâ-süvâr-ı vâdi-i fenn ü hüner
Pîşgâh-ı Kasr-ı İshâkıyyede edip karâr

Tam dokuz yüz elli dört gez menzili edip hesâp
Dikdi tavuk beyzasın ol dâver-i himmet-şi’âr

Destine şeşhâneyi alıp iki kurşunda
Kıldı kışr-ı beyzayı işkeste lâkin kaldı zâr

Def’a-i sâlisde hurd edip vasatdan beyzayı
Taş dikdi sâha-i san’atda şâh-ı Cem-vakâr

Vâsîfâ kilik-i mücevher ile yaz târihini
Bu mahalde beyza kırdı pâdişâh-ı kâmkâr [1226]¹²

*

¹² kâmkâr: kâm-gâr

‘Ayandır günden güne işte bir gün ol şeh kasr-ı Yıldızda
Alıp dest-i hümâyûnuna ikbâl ile şeşhâne

Kılıp fermân-ı dikkat biñ yüz elli beş adım câya
Bir a’lâ beyza-i murğ-ı şütür dikdirdi meydâna

Kırıp beyzayı ibkâ-yı nâm için bu menzilde
Hüner meydânına hakkâ nişân vaz’ etdi merdâne

Nice tahsîn edip târîh-i a’lâ yazmayam Vâsîf
Söz olmaz hiç kemâl-i şâh-ı vâlâ-re’y ü Cem-şâna [1226]
Enderunlu Vâsîf (Gürel t.y: 607, 631)

➤ **Cemâziye’l-âhir 1227 [Haziran 1812]:**

II. Mahmut’un Huşyar Kadın’dan olma kızı Mihrimah Sultan dünyaya geldi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Vilâdet-i Mihr-mâh Sultân” başlıklı şiiriyle Hâtif ve “Târîh-i Vilâdet-i Mihr-mâh Sultân” başlıklı şiiriyle de Keçecizâde İzzet bu doğumu kutladılar. Söz konusu şiiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Niçe meh girince mîlâdına târîh Hâtifâ
Buldu zînet Mihr-mâh Sultân ile Hakkâ semâ [1227]
Hâtif (Önal 2010: 190)

Pertev-efşân oldu mehde söyledim târîhini
Mihr-mâh-ı burc-ı şâhî ‘âleme kıldı tulû’ [1227]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 189)

➤ **Ramazan 1227 [Eylül 1812]:**

Hurşit Ahmet Paşa sadrazamlığa getirildi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Sadr-ı A’zam H^vurşîd Ahmed Paşa” başlıklı şiiriyle Benderli Cesârî ve “Berây-ı Sadâret-i Merhûm H^vurşîd Ahmed Paşa” başlıklı şiiriyle de Aynî bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Dediler söyle Cesârîye mücevher târîh
Mihre lâyıkdudur akdemden o H^vurşîd-i zamân [1227]¹³
Benderli Cesârî (Akkus 2010: 1336)

‘Ayniyâ encüm-i târîhi dirahşân oldu
Borc-ı sadrın hele H^vurşîdîdir Ahmed Paşa [1227]
Aynî (Arslan 2004: 248)

➤ **H.1227 [M.1812]:**

Bir biniş dolayısıyla Sa’dâbâd’a gelen II. Mahmut burada sportif amaçlı tüfek atışları yaptı. “Târîh-i Nişân-ı Tüfeng Der-Sa’dâbâd” başlıklı şiirinde Hâtif, belli bir mesafeden yaptığı tüfek atışıyla testiyi kıran ve böylece Hüseyin Paşa’nın bir önceki menzilini de bozan padişahı anlatmaktaydı. Aynı konuyla ilgili olarak “Târîh-i Menzil-i Tüfeng-i Şehryâr-ı ‘Âlî-Nijâd Der-Kasr-ı Sa’dâbâd” başlıklı şiirinde Enderunlu Vâsîf daha ayrıntılı bilgi vermekteydi. Hükümdarın vaktiyle Gülhane, Yıldız, İhlamur ve Göksu’da birçok testi ve yumurta kırdığını söyleyen şair, hele Göksu’da bin beş yüz adımdan iki gez eksik bir mesafeden hedefteki testiyi kırarak menzil bozduğunu ifade etmekteydi. 1812 yazında da Kağıthane Kasrı’na (Sa’dâbâd) gelen II. Mahmut, bin yüz altmış adım yüksekliğe yine testi diktirerek kucağına şeşhane tüfeği almış ve yedinci defada menzili bozarak kendi adına bir taş diktirmişti. Söz konusu şiiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Zûr-ı bâzû ile şimdi Hüseyin Paşanıñ
Menzilin bozmadır ancak bu mahalden maksûd

¹³ H^vurşîd: Hürşîd

Geldi tebdîl-i sa'âdet ile Sa'dâbâda
Eyledi kûha nişân vaz'-ı sebû-yı fermûd
Aldı destine tûfengin o şeh-i kân-ı kerem
Çatıldı nazra-i evvelde hemân çeşm-i hasûd

...
Görecek bendesi Hâtif dedi târîh-i tamâm
Menzili bozdu kırıp destiyi Sultân Mahmûd [1227]
Hâtif (Önal 2010: 151)

Ser-i Gülhânede Yıldızda İhlamur ü Göksuda
Nice destiyi vü beyzayı kırdı ol şâh-ı ma'ârif-sâz
Hele Göksuda biñ beş yüz adımdan iki gez noksân
Sebûyu urdu menzil bozdu sultân-ı hüner-perdâz

Ol şâhenşâh-ı zî-seyf ü kalem ikbâl ü şevketle
Temâşâya gelip bu kasr-ı Kâğıdhâneye bir yaz
Görüp şu menzil-i ser-cûy-ı kadr-i esbakı nâgâh
Tüfeng atmak murâd etdi o şâh-ı ma'rifet-perdâz
Kılıp teb'îd-i menzil biñ yüz altmış hatve bâlâya
Sebû dikdirdi fermân eyleyip hâkân-ı ser-efrâz

Alıp şeşhâneyi âgûşuna şâhâne san'atla
Yedinci def'ada bozdu menzili ol dâver-i şeh-bâz

Sezâ cevher kalemler yazsalar târîhini Vâsîf
Hünerverlikde 'avn-ı Hakla taş dikdi şeh-i mümtâz [1227]
Enderunlu Vâsîf (Gürel t.y: 630)

➤ **H.1227 [M.1812]:**

İzmir'den gelen bir ticaret gemisinden yayıldığı zannedilen veba salgını İstanbul'u esir aldı. Çok fazla ölüm oldu. "Târîh-i Sâl-i Vebâ" başlıklı şiirinde Keçecizâde İzzet, veba yüzünden kaybettiği bir arkadaşı için tarih düşürürken bu salgına da dikkat çekiyordu. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bu yıl ki sâl-i vebâdır gidip be-emri'llâh
Bu ism ile niçe âdem olur cinânda mukîm

Yazılsa her birine el verir şu târîhim
Na'im-i cenneti kıldı makâm İbrâhîm [1227]¹⁴
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 239)

➤ **Zi'l-hicce 1228 [Kasım 1813]:**

Osmanlı ordusu Sırp'ın elinden Belgrat'ı aldı. Dönemin edebiyat dünyasında "Târîh-i Feth-i Kal'a-i Belgrad" başlıklı şiiriyle Refî'-i Kâlâyî ve "Târîh Berây-ı Feth-i Kal'a-i Belgrad" başlıklı şiiriyle de Aynî bu fethi kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

'Usât-ı Sırpı ser-pâ hep kırıp Sultân Mahmûd Hân [1228]
Yine aldı Belğradı zihî mansûr edip Yezdân [1228]
Refî'-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 253)

Bu fethi başka bir san'atla 'Aynî söyledim târîh
Kırıp Sırpı cünûd-ı müslimîn aldı Belğradı [1228]
Aynî (Arslan 2004: 245)

¹⁴ 1227: 1237

➤ **Rebî'ü'l-âhir 1230 [Mart 1815]:**

Mehmet Emin Rauf Paşa sadaret makamına getirildi. Aynî bu atama için “Târîh Berây-ı Sadâret-i Ūlâ-yı Cenâb-ı Mehmed Emîn Ra'ûf Paşa” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

‘Aynî cihân yek-ser târihin etdi ez-ber
Mühr aldı nâm-âver oldu Ra'ûf Paşa [1230]

Aynî (Arslan 2004: 249)

➤ **H. 1231 [M. 1816]:**

Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhi Yusuf Zühtü Dede vefat etti. Hâtif bu ölüm üzerine “Târîh-i Vefât-ı Şeyh Yûsuf ‘Azîz Mevlevihâne-i Beşiktaş” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Nîl olur çeşmân-ı Yâkûbda bu girye Hâtifâ
Gİtdi yâ hû Yûsuf-ı Mısr ledün-i ‘ukbâya âh [1231]
Hâtif (Önal 2010: 196)

➤ **Rebî'ü'l-evvel 1233 [Ocak 1818]:**

Derviş Mehmet Paşa sadrazamlığa getirildi. Keçecizâde İzzet bu atama için “Târîh-i Sadâret-i Dervîş Mehmed Paşa” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

‘İzzetâ verdi ricâlû'l-gayb târihin haber
Kutb-ı ‘âlem sâhib-i mühr eyledi Dervîşini [1233]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 209)

➤ **Rebî'ü'l-âhir 1235 [Ocak 1820]:**

Seyyid Ali Paşa sadrazamlık makamına getirildi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Sadâret-i Seyyid ‘Alî Paşa” başlıklı şiiriyle Keçecizâde İzzet ve “Târîh” başlıklı şiiriyle de Gâlib Zühdi bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bursadan mühre gelip söyledi ‘İzzet târih
‘Alî Paşayı şifâ eyledi Allâh sadra [1235]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 217)

Halkı tebşîr eyleyip Gâlib dedim târihini
Geldi mühre oldu vâlâ-şân ‘Alî Paşa sezâ [1235]

Gâlib Zühdi (Kılıç 2014: 142)

➤ **H.1235 [M.1820]:**

Kanuni Sultan Süleyman hayratı olan Kırkçeşme Tesiseri'nin isale hattı II. Mahmut tarafından yenilendi. Keçecizâde İzzet bu su yolu için “Târîh-i Tecdid-i Râh-ı Âb-ı Revân Ez-Hayrat-ı Sultân Süleymân Hân” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Etdi ‘İzzet cereyân âb-ı güherveş târih
Kıldı İstanbula icrâ suları Hân Mahmûd [1235]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 135)

➤ **Receb 1236 [Nisan 1821]:**

Benderli Ali Paşa'ya sadrazamlık verildi. Gâlib Zühdi bu atamaya “Târîh” başlıklı bir dize yazdı. Dize şöyledir:

Gelip mühr aldı sadra geçdi ‘adl ile ‘Alî Paşa [1236]

Gâlib Zühdi (Kılıç 2014: 159)

➤ **Receb 1236 [Nisan 1821]:**

Atanmasından on gün sonra azledilen Ali Paşa'nın yerine Hacı Salih Paşa sadaret makamına getirildi. Keçecizâde İzzet bu yeni atama için “Târîh-i Sadâret-i El-Hâc Sâlih Paşa” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Mühter alıp Şimdi dedim t arihini
Zinet-i sadr ola S alih Paşa [1236]
Keĉeciz ade  zzet (Şahin 2004: 220)

➤ **Receb 1238 [Mart 1823]:**

Silahtar Ali Paşa sadrazamlıĉa getirildi. D onemin edebiyat dünyasında ‘‘Berây-ı Sadâret-i Merhûm ‘Al  Paşa’’ başlıklı Şiiriyle Aynî ve ‘‘T arih Berây-ı Sadr-ı A’zam Şoden-i ‘Al  Paşa’’ başlıklı Şiiriyle de Gâlib Z hd  bu atamayı kutladılar. Söz konusu Şiirlerden alıntılanan beyitler aŐaĉıdadır:

‘Arz-ı t arih etdigimde vermedi d m nini
M hter alıp oldu ‘Al  Paşa vezîr ibn-i vezîr [1238]
Aynî (Arslan 2004: 250)

Cih ni eyledim tebŐir Gâlib söyledim t arih
‘Al  Beg aldı mührü oldu bir paşa-yı haydar-d d [1238]
Gâlib Z hd  (Kılıĉ 2014: 163)

➤ **Şaban 1238 [Nisan 1823]:**

II. Mahmut’un Bezmialem Valide Sultan’dan olma oĉlu ve geleceĉin padişahı Sultan Abd lmeĉid dünyaya geldi. Devrin edebiyat dünyasında ‘‘T arih-i Vilâdet-i Sultân ‘Abdü’l-mecîd  bni Mahmûd H n’’ başlıklı Şiiriyle Refi’-i Kâlâyî, ‘‘T arih-i M l d’’ başlıklı Şiiriyle Enderunlu Ferid; ‘‘T arih-i Vilâdet-i H m y n’’ başlıklı Şiiriyle Aynî; ‘‘T arih’’ başlıklı Şiiriyle de Gâlib Z hd  bu doĉumu kutladılar. Şiirlerden alıntılanan beyitler aŐaĉıdadır:

Dedi Kâlâyî an  teŐrifine t arih-i t m
Dehre revnak geldi nev-Şeh-z demiz ‘Abdü’l-mecîd [1238]¹⁵
Refi’-i Kâlâyî (Alpaydın 2007: 299)

Dedim Allâh ‘aŐkına aslı nedir noldu sebep
Dedi ‘ lem s r-ı m l d-ı Őehile kıldı ‘id

...
Eyledim bu resme t arih-i tamâm ahs b 
Sulb-ı H n Mahm ddan geldi civ n ‘Abdü’l-mecîd [1238]¹⁶
Enderunlu Ferid (ĉobanoĉlu 2006: 67, 69)

T rihinin müjde-resi mesrûr kıldı herkesi
Ő h-zâdeler p r yesi ‘ lf-neseb ‘Abdü’l-mecîd [1238]¹⁷
Aynî (Arslan 2004: 433)

Kem l-i zevk u Őevkimden dedim târihini Gâlib
Saf -y  dehrdir ‘Abdü’l-mecîd isminde Şeh-zâde [1238]
Gâlib Z hd  (Kılıĉ 2014: 174)

➤ **H.1238 [M.1823]:**

Eski sadrazamlardan Hurşit Ahmet Paşa vefat etti. D onemin edebiyat dünyasında ‘‘T arih-i  rtih l-i Sadr-ı Esbak H rŐid Ahmed Paşa’’ başlıklı Şiiriyle Keĉeciz ade  zzet ve ‘‘Sadr-ı A’zam-ı Esbak H rŐid Paşa Hazretleri Vefâtına’’ başlıklı Şiiriyle de Ayn  bu ölümü anlattılar. Söz konusu Şiirlerden alıntılanan beyitler aŐaĉıdadır:

 f l etdikde ‘ zzet söyledim cevher gibi t arih
Felek ĉok gördü H rŐid-i cihân-p r y  devrâna [1238]
Keĉeciz ade  zzet (Şahin 2004: 236)

¹⁵ 1238: 1228

¹⁶ 1238: 1228

¹⁷ Ő h-zâdeler: Şeh-zâdeler, 1238: 1237

Encüm olur her subhgâh târîh-i mâtemden siyâh
H'urşid Paşa göçdü âh ehl-i cihâd oldu melûl [1238]
Aynî (Arslan 2004: 465)

➤ **Rebî'ü'l-âhir 1239 [Aralık 1823]:**

Galip Paşa sadaret makamına getirildi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Sadâret-i Gâlib Mehmed Paşa” başlıklı şiiriyle Keçecizâde İzzet; “Gâlib Paşanın Mesned-i Vâlâ-yı Sadâreti Teşriflerine Târîhdir” başlıklı şiiriyle Mâhir; “Mehmed Gâlib Paşa-yı Merhûmuñ Sadâretine Târîhdir” başlıklı şiiriyle Aynî; “Târîh-i Vezîr-i A'zam Şoden-i Gâlib Paşa” başlıklı şiiriyle de Leylâ Hanım bu atamayı kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Cevher-i harf ile târîhini kıldım tezyîn
Gâlib-i mutlakı Hak eyledi sadrû'l-vüzerâ [1239]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 222)

Bendesî Mâhir dedim târîh-i cevherdârını
Asâfân-ı 'asra Gâlib geldi sadra fevz ile [1239]
Mâhir (Batğı 2012: 90)

Revnağ-ı mühr oldu geldi Gâlib-i sadr-ı güzîn [1239]
Âsaf-ı devr-i zamândır Gâlib-i vâlâ-makâm [1239]
Aynî (Arslan 2004: 251)

Dedi harf-i mücevher ile Leylâ tâm târîhin
Takındı mühr-i sultânı vezîr-i Gâlibü'l-a'dâ [1239]
Leylâ Hanım (Arslan 2003: 196)

➤ **Cemâziye'l-evvel 1239 [Ocak 1824]:**

II. Mahmut'un yedinci kadını Piruz-ı Felek'den olma kızı Atıyye Sultan dünyaya geldi. Dönemin edebiyat dünyasında “Târîh-i Vilâdet-i 'Atıyye Sultân” başlıklı şiiriyle Aynî ve “Târîh-i Vilâdet-i 'Atıyye Sultân” başlıklı şiiriyle de Leylâ Hanım bu doğumu kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

'Ayniyâ târîh-i cevherdârını nazm eyledim
Müjde bir Sultân 'Atıyye etdi Hân Mahmûda Hak [1239]
Aynî (Arslan 2004: 436)

Leylâ kuluñ yazıp bu târîh-i cevherîyi
Buldu 'Atıyye Sultân doğdukda ziver ekvân [1239]
Leylâ Hanım (Arslan 2003: 189)

➤ **Safer 1240 [Eylül 1824]:**

Selim Mehmet Paşa sadrazamlığa getirildi. Keçecizâde İzzet bu atama için “Târîh-i Sadâret-i Selim Mehmed Paşa” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Dâ'î-i dirînesi 'İzzet dedi târîhini
Kıldı Paşa-yı Selimü't-tab'a Hak mührü nasîb [1240]
Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 204)

➤ **H.1240 [M.1825]:**

II. Mahmut'un oğlu Hamit ile kızları Fatma ve Münire çiçek hastalığı yüzünden vefat ettiler. Keçecizâde İzzet bu ölümler için “Târîh-i İrtihâl-i Şeh-zâde Sultân Hamîd”, “Târîh-i Vefât-ı Fâtıma Sultân” ve “Târîh-i İrtihâl-i Münire Sultân” başlıklı şiirlerini yazdı. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

'İzzet gören târîhimi bülbül gibi eyler figân
Gül-nahl idi Sultân Hamîd soldu çiçekden geçdi âh [1240]

*

Dâgdâr-ı hüzn olup ‘İzzet dedi târihini
Fâtıma Sultân çiçekden ‘adne kıldı intikâl [1240]

*

Bir şâh-zâde iki sultân gidip çiçekden
Bir ayda üç musîbet gördü bu çeşm-i giryân

...

İşkeste oldu hâmem ‘İzzet yazınca târih
Sad hayf kim çiçekden gitti Münîre Sultân [1240]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 182, 186)

➤ **Muharrem 1241 [Ağustos 1825]:**

II. Mahmut’un yedinci kadını Piruz-ı Felek’den olma kızı Hatice Sultan dünyaya geldi. Devrin edebiyat dünyasında “Târîh-i Vilâdet-i Hadîce Sultân” başlıklı şiiriyle Keçecizâde İzzet ve “Târîh-i Vilâdet-i Hadîce Sultân” başlıklı şiiriyle de Mâhir bu doğumu kutladılar. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Çâker-i kemteri ‘İzzet dedi bu târihi

Mehde zeyn oldu Muharremde Hadîce Sultân [1241]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 172)

Mâhir envâ’-ı teşekkürle dedim târihin

Zîb edip dehri tulû’ ile Hadîce Sultân [1241]

Mâhir (Batği 2012: 83)

➤ **Muharrem 1241 [Ağustos 1825]:**

Es’ad Efendi vak’anüvislik makamına getirildi. Keçecizâde İzzet bu atama için “Târîh-i Vak’a-nüvis Şoden-i Es’ad Efendi” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Nusret-i şâh-ı cihânı yaza her târihe

Hâme-i vak’a-nüvisi ede Es’ad Ma’bûd [1241]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 216)

➤ **Zi’l-ka’de 1241 (Haziran 1826):**

Yeni düzene karşı çıkan yenîçeriler Etmeydanı’nda kazan kaldırdılar. II. Mahmut, yenîçeri ocaklarının kaldırılmasına karar verdi. Yaşananlar, tarihe ‘Vak’a-i Hayriyye’ olarak geçti. Keçecizâde İzzet “Târîh-i Kıt’a” ve Zâ’ik “Kasîde-i Târîh” başlıklı şiirlerinde bu olayı anlatırken; Sermed de “Târîh Berây-ı Vak’a-i Hayriyye” başlıklı şiirinde, yeni yıl kutlaması eşliğinde geride bıraktıkları yıl gerçekleşen bu olaydan söz etmekteydi. Söz konusu şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Tecemmü’ eyledi Meydân-ı Lahme

Edip küfrân-ı ni’met nice bâğî

Koyup kaldırmadan ikide bir âh

Kazan devrildi söndürdü ocağı [1240+1=1241]

Keçecizâde İzzet (Şahin 2004: 669)

Ol ne düşmenlerdi kim perverde-i nânîñ olup

Gözlemezlerdi ebed âdâb-ı kelb-i ahkarı

Ol ne dâğilerdi kim etdikleri kâfırlığıñ

Zerresiyle pür olurdu kâ’inatın defteri

Ol ne bâğilerdi kim ‘azv olsa mel’ûnlukları

Rûh-ı Fir’avn ile Nemrûdu ederdî serserî

...

Neydi ol şorbâ-keşân mel’ûnların kâfırlığı

Nân-ı şâhî arkada buğzile memlû dilleri

...

İşbu fetḥ-i a'zama târîh-i tâm olmak için
Gökden indirdi Hudâ lafz-ı ğazâ-yı ekberi [1241]
Zâ'ik (Karakoyun 2007: 36)

Şimdi bir eyyâmdır ki 'âleme geldi ferah
Gitti ğam cümle gönüllerden hele oldu ba'id

...
Bu ocağ-ı fitneniñ farz idi çoktan sönmesi
Âb-ı şemşîrinle itfâ eyledi hayy-ı mecîd

Yeñçeri hâ'inlerini tîğ-ı âteş-bâr ile
Eylediñ nâm u nişânını cihândan nâ-bedîd

...
'Asker-i mansûr ile buldukça nusret dâ'imâ
Sâlim etsin cismiñi ekdârdan Rabb-i ferîd

'Arz eder tebrîk için târîh hâmem şevk ile
Yeñi sâl Mahmûd Hâna böyle hep olsun sa'id [1242]
Sermed (Yıldız 2002: 111-112)

➤ **H.1243 (M.1828):**

Eski sadrazamlardan Gâlip Paşa vefat etti. Aynî, "Sadr-ı Esbak Gâlib Paşa Hazretleri Vefâtına" başlıklı şiirinde bu ölümü anlatmaktaydı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Eşk-i 'Aynî katre-pâş oldu görüp târihini
Sadr-ı esbak Gâlibe Yezdân ede 'adni me'âb [1243]
Aynî (Arslan 2004: 467)

➤ **Ramazan 1245 [Şubat 1830]:**

II. Mahmut'un Pertevniyal Valide Sultan'dan olma oğlu ve geleceğin padişahı Sultan Abdülaziz dünyaya geldi. Aynî bu doğumu "Vilâdet-i Şeh-zâde 'Abdü'l-'azîz" başlıklı şiiriyle kutladı. Şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

'Aynî bu târihim sebep oldu safâ-yı dehre hep
Şâh-zâde-i 'âlî-haseb 'Abdü'l-'azîz etdi tulû' [1245]¹⁸
Aynî (Arslan 2004: 433)

➤ **Cemâziye'l-âhir 1247 [Kasım 1831]:**

Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi ve İstanbul'da çıkan ilk Türkçe gazete olan Takvîm-i Vekâyi yayın hayatına başladı. Gazetenin basımı için Takvimhane-i Âmiri kuruldu. Pertev Paşa "Târîh-i Takvîm-hâne" başlıklı şiirinde bundan bahsetmekteydi. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Vaz'-ı târihime Pertev diyemezler bî-câ
Pek be-câ merkez-i Takvîm-i Vekâyi'dir bu [1247]
Pertev Paşa (PPD 1256: 27)

➤ **Muharrem 1250 [Mayıs 1834]:**

II. Mahmut'un kızı Saliha Sultan ile Tophane müşiri Halil Rıfat Paşa evlendi. Aynî, "Târîh Berây-ı Sûr-ı Sâliha Sultân" başlıklı şiiriyle bu izdivacı kutlarken düğün sırasında yapılan ziyafetten, düzenlenen eğlenceden ve kimlerin katıldıklarından da bahsetmekteydi. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Sâliha Sultânı verdi hazret-i Mahmûd Hân
Çâker-i hâsı Halîl Paşaya kıldı ber-murâd

Oldu Dolmabâğçe sahnında ziyâfet herkese
Haymelerde ferş-i atlas çeşm-i bülbülден visâd

¹⁸ Şâh-zâde-i: Şeh-zâde-i

Dâhil ü hâric vezîrân u meşâyih ‘âlimân
Sâ’ir erbâb-ı ma’ârif ‘add ü hadden ber-ziyâd

Boğaziçinde çerâgân oldu donandı bütün
Nûr-ı sâhilhânelerden mâh-ı encüm müstefâd

Oynadı cân-bâz u rakkas oldu mutrib nağme-sâz
Kaldı hayretde nücûm u Zühre vü seb’-i şidâd

‘Asker-i encümle ecnâd-ı fişeng ü humbara
Subh olunca etdiler on beş gece ceng ü cihâd

Her düvelde elçiler da’vet olundu yek-be-yek
Geldiler hep şapka-der-dest-i emel ber-inkiyâd

Cümlesi ber-vefk-i dil seyr ü temâşâ kıldılar
Kalmadı mağmûm bir kes oldu mesrûrû’l-fu’âd

Görmedi bir kimse böyle sûr u ferhunde-demi
Bu safâyı yâd eder gerdûn ilâ-yevmi’t-tenâd

...
‘Ayniyâ bezm-i ziyâfetde dedim târîh-i tâm
Sâliha Sultân Efendi sûru kıldı kevnî şâd [1250]

Aynî (Arslan 2004: 439)

➤ **H.1250 [M.1834]:**

II. Mahmut, bin iki yüz yirmi bir gez mesafeden yaptığı ok atışı ile Pehlivan Mir Ali’nin menzilini bozdu. Zîver Paşa bu sportif faaliyet için “Târîh-i Tîr-Endâzî-i Mahmûd Hân” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Tîr-i şâhensh yedi buçuk gez edip sebkati
Pehlivân Mîr ‘Alîniñ menzilin kıldı tebâh

...
Kuvvet-i şevket ile alıp kemânın kabzaya [1250]
Atdı tîriñ biñ iki yüz yigirmi bir gez pâdişâh [1250]

Zîver Paşa (Arslan 2009: 382)

➤ **Cemâziye’l-âhir 1251 [Eylül 1835]:**

Es’ad Efendi, büyükelçi unvanıyla İran’a gönderildi. Zîver Paşa bu atama için “Târîh-i Sefâret” başlıklı şiirini yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Bir yâr geldi dedi bak Zîver oldu târîh
Es’ad Efendimizdir Îrân-zemîn seffri [1251]

Zîver Paşa (Arslan 2009: 387)

➤ **H.1251 [M.1835]:**

II. Mahmut, bin iki yüz yirmi gez mesafeden yaptığı ok atışıyla Taciroğlu’nun menzilini bozdu. Zîver Paşa “Târîh-i Tîr-Endâzî-i Mahmûd Hân” başlıklı şiirinde bu faaliyetten detaylıca bahsetmekteydi. Ekşi’nin menzilini geçmek için bin yüz gezci pehlivanların atış yaptığını, onlardan sonra meydana çıkan Taciroğlu şöhretli padişahın okuna yıldız havası vererek üç yıl önceki menzilini yirmi dört gez daha geçip bin yüz yirmi gez ile kendi rekorunu kırdığını anlatmaktaydı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Tatlıca geçmek için meydânda Ekşi Menzilin
Eylemiş biñ yüzçü haylî pehlivân bezl-i tûvân

Cümlesinden soñra almış bak metâ’-ı sebkati
Tâciroğlu şöhreti ile gelip bir pehlivân

...

Tirine Yıldız hevâsıyla verip ol şeh güşâd
Mâh-ı burç-ı şevket olduğın bize kıldı ‘ayân

Kırk sekiz sâlinde altı gez edip sebkat o şeh
Tâciroğlu Menzilin verdi kesâda bi-gümân

Yigirmi dört gez geçdi şimdi menzil-i şâhîsin
Olduğün pehlivân-ı şevket ol sâhib-kırân

...

Kabza-i ikbâline girse sezâ kavs-i felek [1251]

Tir atdı biñ iki yüz yigirmi gez şâh-ı cihân [1251]

Zîver Paşa (Arslan 2009: 388-389)

➤ **H.1251 [M.1835]:**

Yapımı iki yıl süren Nusretiye kalyonu, II. Mahmut’un da katıldığı bir törenle denize indirildi. “Nusretiye Târîhdür” başlıklı şiirinde Aynî de bunu anlatıyordu. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bahr-i himmet âb-ı rûy-ı saltanat Mahmûd Hân
Yapdı bu kalyonu etdi sû-be-sû ihyâ yemi

‘Ayniyâ seyr eyleyip târîh-i dil-cûsım dedim

İndi vâlâ Nusretiye buldu tayrâsâ yemi [1251]

Aynî (Arslan 2004: 368)

➤ **Muharrem 1252 [Nisan 1836]:**

Hicri takvime göre yeni bir senenin başlaması vesilesiyle, Aynî “Târîh-i Sâl” başlıklı şiirini yazarak padişahın yeni yılını kutladı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Bu sâl-i ferhunde-edâ biñ iki yüz elli iki

Her sâl hurrem-bâl ola Sultân Mahmûdü’l-hisâl [1252]

Aynî (Arslan 2004: 412)

➤ **Muharrem 1252 [Nisan 1836]:**

II. Mahmut’un kızı Mihrimah Sultan ile kaptan-ı derya Sait Paşa evlendi. Bu nikâh töreni yapılırken, aynı zamanda şehzadeler Abdülmecit ile Abdülaziz’in de sünnet töreni gerçekleştirilmişti. Leylâ Hanım “Târîh-i İzdivâc-ı Dâmâd-ı Şehryârî” başlıklı şiiriyle paşanın padişaha damat oluşunu, “Târîh-i Hitân-ı Şehzâdegân” başlıklı şiiriyle de şehzadelerin sünnetini kutladı. Aynî “Târîh-i Hitân-ı Şeh-zâde ‘Abdü’l-‘azîz” başlıklı şiiriyle hükümdara damat olan paşayı tebrik ederken, “Târîh-i Hitân-ı Meserret-Nişân-ı Hümâyûn” başlıklı şiirinde de şehzadelerin sünnetini anlattı. “Târîh-i Sûr-ı Mihr-mâh Sultân ve Sünnet-i Şehzâdegân” başlıklı şiirinde ise, bu iki ayrı düğün için birer tarih daha düşürdü. Dönemin diğer şairlerinden Şeref Hanım “Târîh-i Hitân-ı Şehzâdegân”, Mâhir “Târîh-i Hitân-ı Şehzâdegân”, Fatûn “Târîh”, Zâ’ik “Târîh-i Sâl-i Hitân” ve Leskofçalı Gâlib de “Târîh” başlıklı şiirlerinde bu sünnet törenini anlattılar. Şiirlerden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

N’ola gül-goncaveş açılsa Leylâ tâm târîhim

Be-câdır sıhr-ı sultân-ı zamân oldu Sa’îd Paşa [1252]

*

Zıll-ı Hudâ şâh-ı cihân Mahmûd Hân-ı kâm-rân

Etdi bu dem sûr-ı hitân sa’d ede Mevlâ hazreti

...

Ol şâh ‘aceb sûr eyledi dünyâyı mesrûr eyledi

Âfâkı pür-nûr eyledi hakkâ fûrûğ-ı himmeti

...

Keвне verip şevk-i cedîd yâ Rab bu sâl olsun sa’îd

Şâh-zâdemiz ‘Abdü’l-mecîd ‘Abdü’l-‘azîzîñ sünneti [1250+2=1252]

Leylâ Hanım (Arslan 2003: 192-193, 194)

Gidip bir müjde-ber târihin etdi 'âleme tebşîr
Sa'id Paşa vezîr ü sıhr-ı sultân-ı hasîb oldu [1252]

*

Kalb-i dehre verdi sûr-ı Mihr-mâh Sultân fûrûğ [1252]
Oldu pür-nûrû's-safâ sûr-ı hümâyûn-ı hitân [1252]

*

Fart-ı neşâtımdan dedim târihini 'Aynî hemân
Şeh-zâde-i hurrem-cemâl 'Abdü'l-mecîd oldu hitân [1252]

*

Düşdü destimden kalem ketb eyledim târihini
Sünnet-i şeh-zâde kim 'Abdü'l-'azîz oldu bu sâl [1252]
Aynî (Arslan 2004: 439, 440, 433)

Pâdişâh-ı Cem-hadem Sultân Mahmûduñ felek
Mislini görmüş müdür bunca zamândır devr eder

'Adl ü dâd ile cihân bulmuş iken emn ü amân
Eyledi bir kat dahi sûr-ı hitânı neş'ever

...

Sanma tezyînin görüp bâdî kanâdil ü fişek
Sünnet-i şeh-zâdegân verdi cihâna zîb ü fer

Birisi 'Abdü'l-mecîd ü biridir 'Abdü'l-'azîz
Ya'nî burc-ı âsumân-ı şevkete şems ü kamer

...

Sen de 'arz eyle Şeref târih-i cevherdârîñ
Sünnet icrâ etdiler birden iki şeh-zâdeler [1252]
Şeref Hanım (Arslan 2002:163)

Muhyî-i dîn-i mübîn hazret-i Sultân Mahmûd
Zîver-i nesl-i güzîn dâver-i ferhunde-siyer

...

Kıldı şeh-zâdeleriñ sûr-ı hitânın fermân
Oldular halk-ı cihân şevk u sürûra mazhar ¹⁹

...

Sünnet oldu iki şeh-zâde-yi pâkîze-nejâd
Birdir evc-i necâbetde güneş biri kamer

...

Buldu Mâhir kulu bir şevk ile târih-i nefis
Oldu sünnet iki şeh-zâde-i 'âlî-cevher [1249+2+1=1252]
Mâhir (Batğı 2012: 80)

Sûrın müteyemmin kıla Hak 'Abd-ı Mecîdiñ
Şeh-zâdemize sünnetini Hak ede mes'ûd [1252]
Zâ'ik (Karakoyun 2007: 69)

Bî-bedel târih tarh eyle Fatîn
Oldu sünnet ferr ile şeh-zâdegân [1264-12=1252]
Fatîn (Erdoğan 2007: 148)

Zihî 'izzet iki şeh-zâde sünnet oldu bir günde [1253-1=1252] ²⁰
Leskoççalı Gâlib (Yıldız 2003: 184)

➤ **Şaban 1252 [Kasım 1836]:**

Kaptanıderya Ahmet Fevzi Paşa tarafından yaptırılan Fevziye Kalyonu, II. Mahmut'un da katıldığı bir törenle İzmit'te denize indirildi. Zîver Paşa bunun için

¹⁹ sürûra: servere

²⁰ bir: bu

“Târîh-i Nüzûl-ı Kalyon Be-Deryâ” başlıklı bir şiir yazdı. Söz konusu şiirden alıntılanan beyitler aşağıdadır:

Bende-i hâsı o şâhın kapudan paşadır
Etdigi hizmeti elbette eder Hak makbûl

O şehenşehle berâber gidip İznikmîde
Oldu Fevziyyeyi tenzile o dâver meşgûl

...

Ref’-i dü dest-i du’â ile dedim târîhin
Yümn ile etdi yeme kuş gibi Fevziyye nüzûl [1252]

Zîver Paşa (Arslan 2009: 392)

➤ **Cemâziye’l-evvel 1255 [Temmuz 1839]:**

Vefat eden II. Mahmut’un kabrine türbe yapıldı. Zîver Paşa bu türbenin inşası için “Cennet-Mekân Sultân Mahmûd Hân Hazretleriniñ Türbe-i Şerîfleri Târîhidir” başlıklı şiirini yazdı. Şiirden alıntılanan beyit aşağıdadır:

Zîverâ târîhim oldu cevherin
Türbe-i Mahmûd Hân kasr-ı cinân [1255]

Zîver Paşa (Arslan 2009: 436)

Sonuç

II. Mahmut döneminin tarihi seyrini devrin edebi dünyasındaki tarih manzumeleri üzerinden takip ettiğimiz bu yazıda, beyitlerden elde ettiğimiz veriler şöyledir:

• Enderunlu Fâzıl’ın bir, Sürûrî’nin yirmi bir, Hanyalı Nûrî’nin iki, Refî’-i Kâlâyî’nin yedi, Hâtîf’in yedi, Enderunlu Vâsîf’ın sekiz, Keçecizâde İzzet’in otuz beş, Benderli Cesârî’nin iki, Pertev Paşa’nın bir, Aynî’nin yirmi, Enderunlu Ferîd’in iki, Mâhir’in üç, Gâlib Zühdi’nin beş, Leylâ Hanım’ın dört, Sermed’in bir, Zâ’ik’in iki, Şeyhülislam Ârif Hikmet’in iki, Şeref Hanım’ın bir, Zîver Paşa’nın beş, Fatîn’in bir ve Leskofçalı Gâlib’in bir olmak üzere klasik şiirin yirmi bir şairinin divanındaki yüz otuz bir tarih manzumesi bu makaleye malzeme sunmuştur. Buna göre en fazla şiir Keçecizâde İzzet’e ait olup, ardından Sürûrî ve Aynî gelmektedir. Keçecizâde İzzet, İzzi ve Sürûrî’nin birlikte söyledikleri bir şiir (Alemdar Mustafa Paşa’nın katli hakkında) ile Sürûrî ve Hâtîf’in tarih düşürdükleri dizeleri aynı olan iki şiiri (yeni yıl tebriki hakkında) ise ayrıca dikkat çekicidir.

• II. Mahmut’un H.1223’te hükümdar oluşuna dair, on şaire ait yirmi tane şiir tespit edilmiştir. Bazı şairlerin birden fazla tarih manzumesi yazdığı görülmektedir. Padişahın ne zaman tahta çıktığı (“Temûz”) ve payitahtın adı (“İstanbul”) şiirlerde geçmektedir. Konuyla ilgili kelimeler arasında “cülûs, cülûs kıl-, cülûs et-, iclâs, serîr makâm ol-, serîri ver-, sultân ol-, sorgucu takın-” dikkat çekicidir.

• II. Mahmut döneminde yapılan kimi atamalar, ulaşabildiğimiz tarih manzumelerinden takip edilebilmektedir. Yapılan taramalar neticesinde; sadrazam, şeyhülislam, sadr-ı Rûm, sadr-ı Anadolu, kaymakam, serasker, kadı, kaptan-ı derya, vali, şehremini, müftü, vak’anüvis, büyükelçi vb. tayinlerinden bazılarının şiirlerde geçtiği tespit edilmiştir. Ancak çalışmamızın bir makale boyutunu aşmaması için buraya hepsini almadık. Sadece sadrazam atamaları ile vak’anüvis ve büyükelçi tayinlerinden bahsettik. Buna göre, yirmi beş şiirde geçen on üç sadrazam hakkındaki atamaların tarihleri şöyledir: Alemdar Mustafa Paşa (H.1223), Memiş Paşa (H.1223), Yusuf Ziya Paşa (H.1224), Ahmet Paşa (H.1226), Hurşit Ahmet Paşa (H.1227), Mehmet Emin Rauf Paşa (H.1230), Derviş Mehmet Paşa (H.1233), Seyyid Ali Paşa (H.1235), Benderli Ali Paşa (H.1236), Hacı Salih Paşa (H.1236), Silahtar Ali Paşa (H.1238), Galip Paşa (H.1239), Selim Mehmet Paşa (H.1240). Bazı başlık ve beyitlerde sadrazamların kaçınıcı kez atandığı ilgili ifadeler ise şöyledir: “müher al-, mührü al-, mührü takın-, mühr-i hümayûn veril-, sâhib-i müher eyle-, sadr, sadra geç-, sadra rûh ol-

, sadâret, sadrû'l-vüzerâ eyle-, sadr-ı a'zam şoden, vezir-i a'zam şoden, vekîl-i mutlak ol-". Vak'anüvis ve büyükelçi tayinleri için iki ayrı şiirde yer alan bir isim dikkat çekicidir: Es'ad Efendi, H.1241'de vak'anüvisitliğe ve H.1251'de de İran büyükelçiliğine tayin edilmiştir.

• II. Mahmut'un kız ve erkek çocuklarının doğumları, yazılan tarih manzumeleri yoluyla kutlanmıştır. Taradığımız divanlarda kız çocuklarının doğumuna düşürülen tarihler erkek çocuklarınkinden daha fazla gözükmekle birlikte, çalışmamızın bir makale boyutunu aşmaması için yine belli başlı örnekleri seçtik. Sözgelimi, erkek çocuklardan sadece gelecekte padişah olan iki şehzadeyi aldık. Buna göre, yirmi beş şiirde geçen altı kız çocuğunun doğum tarihleri şöyledir: Fatma Sultan (H.1223), Ayşe Sultan (H.1224), Saliha Sultan (H.1226), Mihrimah Sultan (H.1227), Atriye Sultan (H.1239), Hatice Sultan (H.1241). Beş şiirde geçen iki şehzadenin (müstakbel hükümdarın) doğum tarihleri ise şöyledir: Abdülmecit (H.1238), Abdülaziz (H.1245). Bazı şiirlerde doğumun ne zaman olduğu söylenmiştir: "meh-i Zi'l-hicce, şeb, Muharrem" gibi. Üç şiirde sultanların, bir şiirde de şehzadenin babaları II. Mahmut'un adı yer almaktadır. Bir sultan ve bir şehzade için yazılan iki tarih manzumesinde, doğumlar vesilesiyle donanma eğlenceleri düzenlendiğinden söz edilmektedir. Bir başka şiirdeki "himmet-i 'akl-ı ma'âşım la dedim târfhini" dizesinden, doğum için yazılan tarih manzumesinin şair için bir para kazanma aracı olduğu anlaşılmaktadır. Doğumlarla ilgili ifadeler ise şöyledir: "cihâna gel-, cihâna kadem bas-, vilâdet, vilâdet-i hümâyûn, mevlid, mîlâd, tulû', tulû' et-, tulû' kıl-, kudûm, teşrif".

• II. Mahmut'un iki kızının evlilikleri, dönemin edebi dünyasındaki üç tarih manzumesinde işlenmiştir. Şiirlerde, Saliha Sultan'ın Halil Paşa ile H.1250'deki ve Mihrimah Sultan'ın da Sait Paşa ile H.1252'deki nikahları dolayısıyla düzenlenen ziyafet ve eğlencelerden bahsedilmektedir. Konuyla ilgili ifadeler şöyledir: "izdivâc, sıhr, sûr, ziyâfet, çerâğân donanması". Saliha Sultan'ın on beş gün on beş gece süren düğünü Dolmabahçe'de tertip edilmiş, atlas döşemeli çadırlar kurularak misafirler burada ağırlanmıştır. Davetliler arasında vezirler, şeyhler, ilim adamları da vardır. Her memleketten çağrılan elçiler, şapkaları ellerinde saygıyla gelmişlerdir. Boğaziçi'nde donanma şenliği yapılmış, fişekler ve toplar atılmıştır. Cambazlar, rakkaslar, çalgıcılar, şarkıcılar bu eğlencenin ana öğelerindedir. Mihrimah Sultan'ın düğünüyle eşzamanlı olarak ise, erkek kardeşleri Abdülmecit ve Abdülaziz için de sünnet merasimi yapıldığı yine kimi beyitlerde anlatılmaktadır.

• II. Mahmut'un iki şehzadesi için yapılan sünnet töreni, dokuz tarih manzumesinde anlatılmaktadır. Bu şiirlerden bazılarında, şehzadelerin isimleri (Abdülmecit ve Abdülaziz) geçmektedir. İki şehzadenin bir günde sünnet olduğu, sünnet dolayısıyla düzenlenen eğlencede kandiller yakılarak fişekler atıldığı söylenmektedir. Yine kimi manzumelerden öğrenilen bir diğer bilgi, bu sünnetle aynı anda şehzadelerin ablası Mihrimah Sultan'ın da Sait Paşa ile nikahının kıyıldığı ve ikisi için de büyük bir düğün yapıldığıdır. Sünnet ile ilgili ifadeler ise şöyledir: "hitân, sûr-ı hitân, sünnet, sünnet icrâ et-, sünnet ol-".

• II. Mahmut dönemindeki vefatlara dair (sabık padişah, II. Mahmut'un çocukları, devlet büyükleri, şairlerin tanıdıkları ve yakınları vb.) tarih manzumelerinde pek çok örnek olması göze çarpmaktadır. Çalışmamızın bir makale boyutunu aşmaması gayesiyle yalnız sabık padişah, sadrazam, padişah çocukları ve mevlevihane şeyhinin ölümlerine yazılmış şiirleri buraya aldık. Alemdar Mustafa Paşa'nın öldürülmesi ve IV. Mustafa'nın boğdurulmasını anlatan üç şiir, Hurşit Ahmet Paşa ve Galip Paşa'nın vefatları üzerine yazılan üç şiir, II. Mahmut'un bir ayda arka arkaya kaybettiği iki kız bir erkek bebeğinin ölümlerine dair üç şiir ile devrin Beşiktaş Mevlevihanesi şeyhinin vefatından söz eden bir şiir gayet dikkat çekicidir. Bazı şiirlerde ölümlerin nasıl olduğu

(şehit edilerek, çiçek hastalığı yüzünden vb.), bazı şiiirlerde de ölümün ne zaman olduğu (“mâh-ı rûze”) belirtilmiştir. Konuyla ilgili ifadeler şunlardır: “vefât, fevt, rihlet, irtihâl, intikâl, dünyâyâ sığma-, dünyâdan sefer eyle-, ‘âlemden sefer et-, terk-i ‘âlem et-, göç-, cennet-makarr ol-, ‘adni cây kıl-”, ‘adni makâm eyle-, ‘ukbâyâ git-, şehâdet, şehîden”.

- Örnekleme evrenimizdeki divanlarda, hicri takvimin ilk ayı olan muharremde yazılan ve II. Mahmut’un yeni yılını tebrik eden çok sayıda tarih manzumesi vardır. Makalemizin sınırlarını aşmamak adına, H.1224 ve H.1252 yıllarında yazılanları aldık. Bunlarda da, “sâl, sâliyye, sene târihi” gibi ifadeler yoğunluktadır.

- II. Mahmut dönemi, tıpkı yüzyılın bütününde olduğu gibi, savaşlar fetihler antlaşmalar açısından hayli hareketlidir. Toprak kayıpları, mağlubiyetler oldukça fazladır. Ancak dönemin şiiirine bu kayıpların yansımadağı görülmektedir. Dokuz tarih manzumesinden edinilen bilgiler; Rus/Moskov ve Sırlarla savaşıldığı, bir savaşı Yusuf Ziya Paşa’nın komuta ettiği, Osmanlı’da kısa süreli de kalsa Yergöğü Rusçuk Varna ve Belgrat’ın alındığı yönündedir. Şiiirlerde geçen ifadeler şöyledir: “nusret, mansûr, ‘asker-i islâm, cünd-i islâm, cünûd-ı müslimîn, inhizâm, sipâh, sipeh, cihâd, zafer, kılıç, gâlib ol-, feth, feth-i kal’a, ‘usât”.

- II. Mahmut, tüfek ve ok atışlarında başarılı bir hükümdardır. Biniş gezilerinde bu tür sportif faaliyetleri de icra ettiği bilinmektedir. Beş tarih manzumesinde, padişahın atıcılıktaki başarısı çeşitli örneklerle anlatılmaktadır. Söz konusu atışların İstanbul’da nerede yapıldığı bazı şiiirlerde geçmektedir: “Yıldız Kasrı, İshakıye Kasrı, Sa’dâbâd, Kasr-ı Kâğıthane, Gülhane, Ihlamur Kasrı, Göksu Kasrı” gibi. Bazı şiiirlerde de neye atış yapıldığı söylenmektedir: “yumurta, tavuk yumurtası, devekuşu yumurtası, destî/testî” gibi. Kimi şiiirler atış menziline vermektedir: “dokuz yüz elli dört gez, bin iki yüz yirmi bir gez, bin yüz elli beş adım, bin yüz altmış adım, bin beş yüz adımdan iki gez eksik” gibi. Kimi şiiirlerde de hedefin kaçınıcı atışta vurulduğu belirtilmektedir: “birinci, üçüncü, yedinci” gibi. Bir tarih manzumesinde, zaman olarak atışın “yazın” yapıldığı ifade edilmekte; iki tarih manzumesinde ise, atış sebebi olarak “Hüseyyin Paşa’nın menziline kırmak, Pehlivan Mir Ali’nin menziline kırmak” gösterilmektedir. Tüfek çeşidi olarak beyitlerde hep “şeş-hâne” geçmektedir. Şiiirler ister ok atışını ister tüfek atışını anlatsın, padişah menzili bozduğunda yani var olan dereceden daha uzağa nişan alıp başarılı olduğunda adına taş dikildiğinden söz edilmektedir. Atışlarla ilgili ifadeler şöyledir: “tüfeng-endâzî, şikesten, işkeste, nişân, bâ-tüfeng, gez, adım, hatve, menzil, menzil boz-, kurşun, taş dik-, meydân, fîr-endâzî, kemân, kabza, pehlivân, yıldız hevâsî”.

- İki beyitlik küçük bir tarih manzumesinden H.1227’de bir veba salgını olduğu anlaşılmaktadır. Ancak salgına dair ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

- İstanbul’daki su yollarının bu dönemde de şehrin gündeminde olduğu anlaşılmaktadır. Bir tarih manzumesinde anlatıldığına göre, Kanuni Sultan Süleyman hayratı olan Kırkçeşme Tesisleri II. Mahmut’un emriyle H.1235’te elden geçirilerek yenilenmiştir.

- H.1241’deki Vak’a-i Hayriyye’den -çok detaylı olmasa da- üç tarih manzumesinde bahsedilmektedir. İçlerinden birinde, ayaklanmanın nerede olduğu (“Meydân-ı Lahme”) söylenmektedir. Konuyla ilgili diğer ifadeler şöyledir: “kazan devril-, ocağı söndür-, ocağı fitne, şorba-keşân mel’ûnlar, yeniçeri hâ’inleri, bâğî, ‘asker-i mansûr”.

- Takvim-i Vekâyi’nin basılması için H.1247’de kurulan Takvimhane, bir beyitte düşürülen tarih ile devrin şiiir dünyasında yer bulmuştur.

• H.1251’de Nusretiye Kalyonu ve H.1252’de Fevziye Kalyonu için yapılan gemiyi denize indirme törenleri için birer tarih manzumesi yazıldığı görülmektedir. İlkinde, kalyonun adı ve kimin zamanında yapıldığından söz edilmektedir. İkincisinde ise, kalyonu yaptıran Kaptan Paşa’nın II. Mahmut ile birlikte İzmit’e gittiği ve kalyonun da orada denize indirildiği anlatılmaktadır. İlgili ifadeler şunlardır: “tayrâsâ yemi bul-, kuş gibi yeme nüzûl et-, deryâ, in-, tenzîl, nüzûl”.

• II. Mahmut’un H.1255’te vefat etmesi üzerine yaptırılan türbe için bir beyitte tarih düşürülmüştür.

• Örneklem alanındaki metinler tarih manzumesi olunca, hangi tarih türlerinin öne çıktığı da belirlenebilmektedir. Bazı manzumelerin son beytinin ilk dizesinde, düşürülen tarihin türü belirtilmiştir: “münakkat, mu’cem, târîh-i tâm, cevher, cevherî, cevherîn, cevâhir, cevherdâr, mücevher, güher” gibi. Bir manzumenin son beytinde, söz konusu tarih sözcüklerle yazıldığı için “lafzen” olduğu görülmektedir. Altı manzumede, son beytin iki dizesinde iki ayrı tarih vardır. Kimi manzumelerin son beytinin ilk dizesinde geçen “yazıldı şeş cihâtile, çıkıp uçler, ref’-i dü dest, bir şevk ile” gibi ifadelerden ise, ta’miyeli tarih oldukları anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki veriler bize göstermektedir ki, II. Mahmut zamanındaki kimi olayları aynı devrin tarih manzumeleri üzerinden takip edebilmekteyiz. Söz konusu şiirlerin hafızası, geçmişin bir temsili gibi, belli konuların ve kavramların şiir üzerinden nasıl kodlandığını kültürel mirasın şiir üzerinden nasıl yapılandırıldığını göstermektedir. Bu öyle bir bellektir ki; hem bilgiye ulaşmak için disiplinlerarası bir araçtır, hem de neyi nasıl anımsadığımızın ve/veya anımsamadığımızın -iktidar olgusu bağlamında- klasik şiirin dinamik yapısına göre belirlendiği bir araştırma nesnesidir. Dolayısıyla II. Mahmut döneminin askeri-siyasi-kültürel gelişmeleri ve buna karşılık klasik edebiyatın karakteri düşünüldüğünde, şiirlere yansıyanlar kadar yansımayanlar da nedenleri üzerinden her daim yoruma ve değerlendirmeye açıktır.

Kaynakça:

- AKKUŞ, Yasemin, (2010), *Benderli Casari'nin Divanı ve Divançesi (İnceleme-Tenkitledi Metin)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi [Yayınlanmamış Doktora Tezi].
- ALPARSLAN, Ali, (1999), “Mahmut II – Hattatlığı”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, II, İstanbul: YKY, 62.
- ALPAYDIN, Bilal, (2007), *Refi-i Kâlâyî Divanı (İnceleme-Metin)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- ARSLAN, Mehmet, (2002), *Şeref Hanım Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- ARSLAN, Mehmet, (2003), *Leylâ Hanım Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- ARSLAN, Mehmet, (2004), *Aynî Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- ARSLAN, Mehmet, (2009), *Ziver Paşa Divân ve Münşe’ât*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- AYDIN, Abdullah, (2009), *Hanyalı Nuri Osman ve Divan’ı*, Ankara: Gazi Üniversitesi [Yayınlanmamış Doktora Tezi].
- BATĞI, Özlem, (2012), *Nu’man Mâhir Divanı*, Ankara: Gazi Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- BERKES, Niyazi, (1975), *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- BEYDİLLİ, Kemal, (2003), “Mahmut II”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, Ankara: TDV Yayınları, 352-357.
- BEYHAN, Mehmet Ali, (2007), *Saray Günlüğü (1802-1809)*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ferda, (2006), *Enderunlu Ferîd İbrâhîm Divanı'nın Metni ve İncelenmesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- ERDOĞAN, Mehtap, (2007), *Fatin Divanı*, İstanbul: Kitabevi.
- GÜREL, Rahşan, (t.y), *Enderunlu Vâsıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi.

- İNALCIK, Halil, (1993), “Osmanlılarda Batı’dan Kültür Aktarması Üzerine”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul: Eren Yayınları, 425-430.
- KARABUÇAK, Kemal, (2007), *Sürûrî-i Müverrih’in Manzum Tarihleri (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin s. 51-150)*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- KARAKOYUN, Engin, (2007), *Zaik Divanı (Metin: 1b-65a)*, Konya: Selçuk Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- KARAL, Enver Ziya, (2007), *Osmanlı Tarihi – Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789 – 1856)*, V. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KILIÇ, Esra, (2014), *Divan-ı Galib Zühdi (İnceleme-Metin)*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- KUNT, Metin – Sina AKŞİN – Suraiya FAROQHI – Zafer TOPRAK – Hüseyin G. YURTAYDIN – Ayla ÖDEKAN, (1988), *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti (1600-1908)*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- MARDİN, Şeref, (1991), *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- NUTKU, Özdemir, (1983), *II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ORTAYLI, İlber, (2005), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZCAN, Abdülkadir, (1991), “II. Mahmud’un Memleket Gezileri”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 361-378.
- ÖNAL, Sevdâ, (2010), *Hâtif Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme – Karşılaştırmalı Metin)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi [Yayınlanmamış Doktora Tezi].
- ÖZTEKİN, Özge, (2016), *XIX. Yüzyılda İstanbul: Kent Mimarisini Şiir Üzerinden Okumak*, Ankara: Ürün Yayınları.
- ÖZTUNA, Yılmaz, (1989), *II. Mahmut*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- SAKAOĞLU, Necdet, (1994), “Mahmut II”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, V, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 253-260.
- SAKAOĞLU, Necdet, (1999), “Mahmut II”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, II, İstanbul: YKY, 57-62.
- SERTOĞLU, Midhat (1986), *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- ŞAHİN, Ebubekir S., (2004), *Keçecizade İzzet Molla’nın Divanları: Bahar-ı Efkar ve Hazan-ı Asar*, Ankara: Ankara Üniversitesi [Yayınlanmamış Doktora Tezi].
- ULUÇAY, M. Çağatay, (1980), *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- USLU, Ahmet, (2007), *Sürûrî-i Müverrih’in Manzum Tarihleri (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin s. 151-250)*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- USLU, Şenay, (2008), *Sürûrî-i Müverrih’in Manzum Tarihleri (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin s. 1-50)*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- ÜNSEL, Yücel, (1968), *Sultan Mahmut II Devrinde Okçuluk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, (2011), “Osmanlı Kültür Tarihi Araştırmaları ve Öneriler”, *Tarih Okulu*, XI, 7-11.
- YILDIZ, Serhat, (2002), *Sermed Divanı (İnceleme-Metin)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- YILDIZ, Ahmet Hamit, (2003), *Leskofçalı Galip: Hayatı, Dönemi, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- YILMAZER, Ziya, (1995), “Es’ad Efendi, Sahafılar Şeyhizâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11, İstanbul: TDV Yayınları, 341-345.
- Enderunlu Fâzıl Divanı (EFD t.y), <http://kutuphane.ttk.gov.tr/opac/resource?id=243988>. [Son erişim tarihi: 12 Mart 2016]
- Şeyhülislam Ârif Hikmet Divanı (ŞAHD t.y), <http://acikerisim.tbmm.gov.tr:8080/xmlui/handle/11543/1147>. [Son erişim tarihi: 21 Şubat 2016]
- Pertev Paşa Divanı (PPD 1256), <http://acikerisim.tbmm.gov.tr:8080/xmlui/handle/11543/1/browse?value=Pertev+Pa%C5%9Fa&ty pe=author>. [Son erişim tarihi: 21 Şubat 2016]